

Skriveoppdraget:

Åpen tilgang og publisering - finansieringsmodeller

Skriveoppdraget skal utrede ulike finansieringsmodeller for åpen tilgang og publisering, samt hvordan en endring fra en abonnementsbasert til en publiseringsbasert modell vil påvirke UBs arbeidsprosesser og rolle.

Disse spørsmålene skal besvares:

Hva gjelder saken/temaet?

Hva vil vi kunne oppnå for universitetet, fagmiljøene og brukerne?

Hva er ambisjonene?

Hvilke ressurser trengs for å realisere saken?

Hvilke hindringer kan stå i veien?

Hvilke kompetanser må utvikles?

Deltakere: Jessica Lönn-Stensrud, Karin Ytterlid, Rebecca J. Five Bergstrøm, Siw Pedersen, Stine Marie Barsjø.

Definisjon og avgrensning

Oppdraget er å redegjøre for ulike finansieringsmodeller som kan brukes hver for seg eller sammen, for å sikre åpen tilgang og publisering ved UiO. På sikt bidra til at offentlig finansiert forskning blir enkelt tilgjengelig til et bredt publikum.

Vi har valgt å belyse forhold som må ligge til grunn for finansieringsmodeller, og økonomiske utfordringer ved overgang til åpen publisering.

Essens

Kort sammenfattet: Vi ønsker et oversiktlig og åpent publiseringslandskap, og dertil økonomisk forutsigbarhet, både for UiOs forskere og UB-ansatte.

1 Hva gjelder saken/temaet?

Praksis fram til i dag har vært å betale for lesetilgang i abonnements-tidsskrifter, mens publiseringen er "gratis". I Open Access-tidsskrifter betaler vi for publisering, mens lesetilgangen er kostnadsfri.

Det siste tiåret har vist seg å bli innholdsrikt for feltet Open Access / åpen publisering. Mye har skjedd både på UiO, nasjonalt og internasjonalt. Hos finansørere er det fortsatt en grønn tilnærming til Open Access. Med de siste avtalene med Wiley og Elsevier kan vi for vår egen del se en dreining mot gull Open Access.

Oversikt UiO

- Open Access-policy kom i 2011 (implementert 2013).
- Publiseringsfond ble etablert i 2013 etter initiativ fra UB. De neste fem årene ble fondet videreført av UiO sentralt, tom. 2018.

- I 2017 ble det endring i instruks for forskerne med krav om at «fulltekstversjon av alle vitenskapelige artikler er avlevert til vitenarkiv.» Kravet medførte betydelig økning i antall egenarkiverte artikler ved UiO.
- 2019: brudd i forhandlingene med Elsevier, med etterfølgende «Publiser og les»-avtale i april samme år. Tilsvarende avtale ble også inngått med Wiley.

Nasjonale retningslinjer fra regjeringen i 2017 (Regjeringen har som mål at alle norske vitenskapelige artikler finansiert av offentlige midler skal være åpent tilgjengelige innen 2024, og har fastsatt retningslinjer og tiltak for åpen tilgang til vitenskapelige artikler. Norge skal være en pådriver for at alle vitenskapelige artikler finansiert av offentlige midler skal gjøres åpent tilgjengelig fra publiseringstidspunktet.)

Forskningsrådet og Plan S i 2018: Alle fagfelleverderte vitenskapelige artikler som bygger på forskning helt eller delvis finansiert av Forskningsrådet skal egenarkiveres i viten- eller disiplinarkiv.

Max Planck Digital Library publiserte i 2015 en rapport om at det innenfor eksisterende økonomiske rammer er mulig å konvertere tidsskrifter som er abonnementsbaserte til en økonomimodell der man betaler for publiseringskostnadene i stedet for (såkalt flipping). Lesetilgangen skal være åpen for alle. Rapporten er fortsatt aktuell med tanke på inngåtte avtaler med IoP, Wiley og Elsevier, og det er fortsatt veien vi ønsker å gå.

2. Hva er ambisjonene?

Det er for tiden utfordrende, usikre og uoversiktlige tider for forskere. Det er derfor viktig å møte forskerne, gi dem den informasjonen de trenger og prøve være et "stabilt sted" for dem. Tendensen blant forskere, særlig de yngre, er at de er positive og ønsker seg en endring. Hva skal UB tilby?:

- UB forvalter alle publiseringsmidler ved UiO.
 - Hente inn friske midler til publisering når det for eksempel søkes om eksterne midler.
 - Sikre at UB tilføres nok midler fra sentralt hold for å dekke publiseringsutgifter. Overføring fra fakultetene. Omfordeling av midler fra sentralt hold.
 - Evt. bør vi se på å lage et innspill hvor en finansieringsmodell går på finansiering på nasjonalt nivå?
- Forenkle publiseringsprosessen for forskerne. Særlig med tanke på finansiering av åpen publisering.
- Effektive forhandlingsprosesser og tett samarbeid med Unit, nasjonale og internasjonale institusjoner.
- Forvalte midler på en god måte uten at det går utover andre medietyper.
- Jobbe for flipping og inngå gode avtaler.
- Effektiv administrasjon og god arbeidsflyt.

3. Hva vil vi kunne oppnå for universitetet, fagmiljøene og brukerne?

Forskerne:

- Effektiv administrasjon for forskerne rundt OA publisering
- Forenkle prosessen for betaling ved publisering.

- CC-lisenser eller tilsvarende som sikrer forfatterens rettigheter, samt åpenhet, lesetilgang, gjenbruk osv.
- Økonomisk forutsigbarhet, vite at de har penger til publisering. Ikke kvoter eller først til mølla.
- Akademisk frihet vs. avtaler og Plan S, evt andre forhold som styrer hvor man kan publisere.
- Oversiktlig publiseringslandskap jfr. inngåtte avtaler og godkjente kanaler.

UB/UiO:

- Gode avtaler. Transparens. Økonomisk forutsigbarhet. Reduserer usikkerhet rundt omfang av publisering jfr. “pay as you publish”.
- Lesetilgang på «alt», både lukket og OA. Katalog (gjenfinnbarhet, metadata).
- Forenkle prosessen for betaling ved publisering ved å følge anskaffelsesreglementet. Fakturaer håndteres i fakturasystemet Basware, som krever færre menneskelige ressurser og gir oppdatert regnskapsoversikt.
- Mulig å følge flippingen, rapportering på lesing vs publisering.
- Økt kompetanse på området. Informasjon og kunnskapsdeling (eks. fra UB til UiO.)
- Digital Scholarship Center. Kunnskap om avtaler, OA, publisering, kanaler, finansieringsmodeller osv hører innunder dette senteret.
- Bidra til en smidig overgang fra gratis (lukket) publisering til å betale for publiseringen.

4. Problemstillinger knyttet til åpen tilgang og publisering

Dagens situasjon, økonomi

Mediekjøpet til UB er p.t finansiert etter en fast bevilgning fra basis. På slutten av året avregnes ekstra bevilgning, eventuelt trekk i bevilgning, basert på valutasvingninger. Beregningsgrunnlaget er spesifikke mediearter og tiltak. Publisering har vært finansiert av et lavt beløp på en egen bevilgning. Tildelingen av midler for dekning av publisering har tidlig på året blitt brukt opp. Det har vært lite forutsigbart når og i hvilket år kostnaden faktisk oppstår, siden den er avhengig av publiseringstidspunktet.

Dersom UB skal fortsette med dagens modell for mediekjøp, må publiseringsarter inngå i de spesifikke mediearter. Dette for å ivareta valutasvingninger. UiO må også avgjøre hvem som tar kostnadene, dersom UiO har brukt sin avtalekvote for publisering. Er det UiO sentralt, fakultet, institutt eller UB som blir ansvarlig for betalingen? Skal publisering betales, selv om finansieringen er brukt opp, og hvordan håndteres merforbruk? I dagens finansieringsmodell overfører vi et mer- eller mindreforbruk til året etter. Vil denne praksisen videreføres, eller vil UiO-ledelsen trekke inn midler for eventuelt å dekke merforbruk som andre enheter har på publisering?

Fornyelse av ressurser har noen ganger ikke vært mulig på grunn av kostnadsutviklingen. De siste årene har vi sagt opp ressurser for å holde tritt med utviklingen, samtidig har vi nye ressurser på ønskelister fra fagmiljøene. Innkjøp av publisering bør ikke gå på bekostning av de tradisjonelle medieinnkjøpene på papir- og elektroniske bøker/tidsskrifter, databaser. Hvis de skal det, hvordan skal det vektlegges? Vi må heller ikke glemme finansiering av andre OA-initiativ, institusjonelle / nasjonalt vitenarkiv, FRITT og andre publiseringskanaler, samt betaling av APC til rene OA-forlag.

Nye avtalemodeller

Et av hovedprinsippene for overgangsavtaler er at kostnaden knyttet til leserrettigheter skal trappes ned, mens andelen knyttet til publisering økes i takt med volumet av åpen publisering («flipping»). Det skal også være en klar beskrivelse av hva slags avtalemodell som skal påfølge en definert overgangsperiode (ofte definert som en «pay as you publish» modell). Dette forhandlingsmålet oppfylles i varierende grad. Vi ser at tenkningen rundt de tradisjonelle avtalene i stor grad opprettholdes ved at lesekostnaden gjennomgående holdes på et høyt nivå, og ingen av utgiverne forplikter seg til en ny definert avtalemodell ved avtaleslutt.

Utgiverne vurderer at det er høy usikkerhet rundt avtalemodeller og inntjening, samt at tidshorizonten for overgangen til et marked hvor åpen publisering er normen er vanskelig å vurdere (pr i dag mener mange at OA-initiativene i hovedsak er et Europeisk fenomen). Det er mye som tyder på at det å være blant «early adapters» har sin pris.

En konsekvens av målet om åpen tilgang til forskningsartikler er at UBs mediebudsjettet delvis konverteres fra dagens budsjettmodell til også å dekke publiseringskostnader. Det er viktig å verne bevilgningen til andre medietyper, for eksempel bøker og databaser. For å finansiere en eller flere overgangsavtaler innenfor gjeldende budsjettammer, må vi velge å stå uten avtale med en eller flere av de andre utgiverne. En eventuell kostnadsoverskridelse må godkjennes av institusjonsledelsen. Det er p.t. uavklart om vi får ekstra bevilgning for å dekke en eventuell overskridelse. Det kan argumenteres for at kostnader til åpen publisering pr i dag dekkes via forskjellige budsjettposter ved UiO, og at disse kostnadene vil dekkes av overgangsavtaler etter hvert som slike etableres.

Overgangsavtaler i et 5-års perspektiv

Hvis vi ser på overgangsavtaler i et 5-års perspektiv, der det betales både for lesing og publisering, er det viktig å stille noen spørsmål: Er det slik at «pay as you publish» blir den ledende publiseringsmodellen? Er vi fortsatt «i lomma» på de store akademiske utgiverne som vil skru opp prisene på APCer til et nivå hvor de fortsatt kan ta ut en høy profittmargin? Vil Coalition S og andre europeiske (globale) tiltak kunne sette et tak på APC-kostnadene? De kommersielle utgiverne tilbyr gode publiseringstjenester som forskerne og brukerne trenger og ønsker – hva er et riktig APC-nivå?

I en «pay as you publish» økonomi må innkjøp være regulert gjennom avtaler. Det må trolig gjennomføres anbudskonkurranser som regulerer innhold og kostnader, som for andre typer innkjøp.

De økonomiske konsekvensene i overgangen til åpen publisering kan potensielt bli betydelige. Press på økt publisering – kvantitet framfor kvalitet? Publiseringskostnader er en ukjent faktor pr i dag. Det bør være transparens i forhold til kostnader knyttet til publiseringsvolum. Er det insentiver som bidrar til åpen publisering og «bærekraftig» publisering?

Ulike alternative finansieringsmodeller bør utredes på nasjonalt nivå. På sikt vil det bli en overgang fra kostnader knyttet til mediebudsjett (lesing), til hovedsakelig å dekke publisering. Dette vil kunne medføre endringer i bevilgningene UH-institusjoner imellom på grunnlag av forskning-/publiseringsintensitet. Tellekantsystemet, DORA og ansettelse/forfremmelser kan påvirke bevilgninger og publiseringslandskapet.

Annen finansiering: Publiseringsfond og STIM-OA

Innledningsvis ble UiOs publiseringsfond nevnt. Den årlige tildelingen fra UiO var på 2,5 mill kr, samt midler fra ordningen STIM-OA (Stimuleringstiltak for åpen tilgang hos NFR). Fondet ble populært, og i de siste to årene med drift ble midlene fordelt i løpet av få uker. Forskere som ikke fikk tildelt midler, opplevde det som urettferdig med «først til mølla»-prinsippet. Dessverre rekker ikke 2,5 mill veldig langt når APC for hver artikkel ligger et sted mellom 17.000 og 20.000 kr, ofte enda mer. Det holder til ca 150 artikler.

De fleste universitet- og høyskoler i Norge har publiseringsfond. Institusjoner som har fond, kan søke NFR om refusjon av utlegg gjennom STIM-OA: STIM-OA dekker inntil 50% av institusjonenes kostnader til betaling av APC fra foregående år, innenfor disponible midler i potten hos NFR. Jo mer de andre norske publiseringsfondene bruker, desto mindre blir utbetalingen til den enkelte institusjon. Det er altså ikke gitt at dekningen er på 50%. I og med at UiO ikke lenger har et publiseringsfond, står vi utenfor ordningen. Det jobbes med å finne ut om NFR likevel vil godta søknad fra UiO. Forskere har ikke lenger mulighet til å legge inn utgifter til publisering i søknader til NFR, da det er meningen at dette skal dekkes via eget institusjonelt fond og STIM-OA. Forventningen til hva STIM-OA kan bidra med er nok noe urealistisk. I 2017 fikk UiO tildelt 1,3 mill i støtte. Det monner selvfølgelig en del, men tall fra samme år viste et behov for 6 mill i OA-midler, et beløp som antagelig har økt i tiden som har gått.

Prosjektmidler

Etablere en ordning der forskeren skriver inn en egen kode, f.eks. UB, når han/hun legger inn publiseringskostnader i prosjektsøknadene sine. Publiseringsmidlene overføres UB, som vil administrere dette i forhold til senere artikkelpublisering. Hvis publisering skjer hos forlag UB har avtaler med (og dermed gratis for forskeren), vil publiseringsmidlene kunne benyttes av andre.

Som nevnt i tidligere avsnitt, har ikke UiO mulighet til å søke om publiseringsmidler fra Forskningsrådet fordi vi ikke har et publiseringsfond. Det må UiO gå i dialog med Forskningsrådet om, slik at UiO igjen inkluderes i ordningen. Med tanke på implementering av Plan S, er Forskningsrådet nødt til å komme mer på banen i forhold til hvordan publisering skal finansieres. (Opprinnelig punkt: Passe på at forskeren skriver inn UB og kostnader til publisering i søknadene sine. De søker, vi administrerer. (pt STIM-OA forhindrer dette))

Forskningsrådet + LifeScience + EU Forhandlinger om krav søknadsprosess

Anbefalt modell

Det er utfordrende å anbefale en modell når vi ikke har erfaringer å basere oss på. I et femårsperspektiv kan forutsetningen som ble lagt til grunn være endret. Evaluering av modell, konsekvenser og evt. endring av modell bør være mulig.

5. Hvilke ressurser trengs for å realisere saken?

- Kompetanse til å forhandle med Forskningsrådet m. fl.
- Samarbeid med interne enheter (LOS) ang. forskernes prosjektsøknader og publiseringsprosess.
- Sikre bemanning og kompetanse til avtaleinngåelser, implementering, veiledning, support m.m. (Samarbeid BOTT/Unit)

- Sikre bemanning og kompetanse til å håndtere henvendelser, fakturahåndtering, rapportering og oppfølging.
- Finansiering: bevilgninger må ta hensyn til dreining fra medier til publiseringsbudsjett.

6. Hvilke hindringer kan stå i veien?

- Manglende finansiering
- Manglende handlingsrom. Vi kan ikke kutte tilgangen til små fagmiljøer sine ressurser for å fremme tidsskriftstunge fagmiljøer sin publisering.
- Mangelfulle rapporteringsmuligheter, og systemer som ikke «snakker sammen», (f.eks. Cristin) som vi trenger for å ha oversikt over publiseringsmønstre og -volum. Eksempel: Hvor mange åpne artikler publiseres åpent ved UiO? Hvor mange av disse er hybrid? Hva koster publiseringen?
- Interne rutiner, økonomi:
Det anbefales at publiseringsutgifter dekkes via sentrale avtaler eller via faktura i Basware i henhold til UiOs innkjøpsreglement, jfr mva-og SAP problematikk dersom man refunderer i HR-portalen. En refusjon for utlegg er fortsatt en anskaffelse til UiO og bryter dermed med rutine for anskaffelser til UiO. Publisering er pålagt 25% moms, men SAP håndterer ikke moms.
- Organisering av økonomifunksjonen på UB:
I dag håndteres betaling av e-ressurser hos UB-felles og publiseringsutgifter av 1,2 årsverk. Dersom mengden fakturaer øker vil det være kapasitetsmessige begrensninger.
- Menneskelige ressurser: forhandlinger, implementering, support, evaluering, oppfølging
- Holdninger
Endringen i publikasjonsmønsteret kan ikke bidra til mer administrasjon for de faglig ansatte enn i dag. Hvis UB kan bidra til at det blir mindre administrasjon og utfordringer ved å publisere i OA, så kan det medvirke til at de ansatte velger det foran de etablerte kanalene. En annen utfordring er dette med internasjonalt anerkjente tidsskrifter. Hvis tidsskriftene ikke blir OA, så kan det bli en utfordring å vri publiseringen bort fra et anerkjent tidsskrift og over til et OA-tidsskrift. Hvor du publiserer har jo betydning i de internasjonale forskningsmiljøene.

7. Hvilke kompetanser må utvikles?

- UB-ansatte: Publiseringsløpet som forskeren må igjennom vs de forskjellige utgiverne vs forskjellige fagmiljøer.
- Prosjektsøknadskompetanse